

Ikki eiti á demokráti!

Greinin er skrifað um sjónleikin: amerikanska forsetavalið, og viðurskipti hjá amerikanska veljaranum

Nú er forsetavalið í USA fyrri hondur og blöð og útvarp kappast at siga fólkinum frá gongdinni, sum er merkt av óvan- taðum bráskiftingum. Tað kemur fyrri, at forsetavalið verður sett í andglettin, og okkurt háðingsorð fellur um avleiðingarnar, ið fram koma av politiska stöðinum, forsetavalið í dag er bygt á. Til dømis, at amerikanska forsetavalið ikki er størvegis annað enn eitt stórt SHOY — ein vakurleikakapping fyrri konservatíva millióningar, har tann vinnur, ið best riggar, hevur ta skikkiliga og mest siðbundnu familjuna við fæstu syndabokkum og tí reinastu fortíðini at bjóða fram. Vit kenna gjóstin frá tí konservatíva rákinum. Fólki okkara tykir hetta bara heilt skemtiligt og í lagi, uttan at gaa eftir hvussu nógv hetta hevur við eitt val at gera — eitt val, hvørs úrslit kemur at eyðkenna tey næstu fyra árin, ikki einans fyrri tað amerikanska fólkið, men allan heimin. Hugsdi tykkum skilið, um neutroneumbudyrkarin Reagan fær sætið í Hvítu húsunum...

Hesar atfinningar hava í ein lítlan mun til latursgjort og ávíst skilið, ið ræður vestanfyri. Men hetta er einans skalið uttaná súreplinum: hvussu sær tað út innanfyri?

Vanliga fatanin er, og hevur alla tíð verið, at amerikanska forsetavalið umboðar nærmasta stigið, vit kunnu koma einum demokratiskum og frælsum vali. Men nú eru mng farin at ivast í, um tað ikki er vorið so frælst, at ein hevur frælsi at forða øðrum í at velja og at verða valdur — so demokratiskt, at summi hava «FRÆLSI» at byrgja aðrar flokkar úti við øllum svikagerðum, bert svikin kunnu fjala!

Hví hevur tað ikki enn á sinni eydnast nøkrum sosialt sinnaðum ella socialistiskum flokki at bjarga sær sæti í amerikanska tinginum? Tað mesta socialistarnir í USA nakrantíð hava fingið eru tey neyðars 6% íni av atkvøðunum í

1912. Hetta úrslit gevur einum ta rangu fatan, at amerikamonnum als ikki nýstast eitt petti av socialistiskum árin. — Tað valdast hvussu socialistiskt, hugsar onkur kanska ivingarsamur og tortrúgvinn; men er nakað veldi í heiminum, sum hevur stóran tørv á socialistiskum árin, tá er tað tað mergkapitalistiska USA: Í fyrsta lagi finst eitt ovurstórt grundarlag fyrri javna, tá hagtølini siga okkum, at umleið ein frórðingur (yvir 55 milliónir) av íbúgvunum liggja niðanfyri ásetta fátækramarkið, ið eru slakar 35.000 kr. fyrri eitt húski á 4 fólk. Einar 10 mill. fólk beinleiðis svøltu. — Harafaturat verður met, at einar 5 mill. eru ikki skrásettar av ymsum orsökum — fólk, ið ólogliga eru komin inn í landið, og sum vanliga liva í ússaligastu neyð og vesalademi. Í hinum rikara endanum telist 1%, sum vinnur meira enn 10% av øllum íntøkum!

«Sosialum veitingum» er nógv av, men henda «socialhjálpi» fer røtt og sløtt til tey rikastu sum «studningsveitingar frá statinum til privatar fyrirkur» (1200 mia. kr. árliga). Tey fátæku, hvørjum tað eydnast at fáa eitt sindur, verða eyknevnd «samfelags-sknultar» (T.d. er fátækrahjálpin í Mississippi, har standurin er eina ringast, einans 360 kr. árliga fyrri hvørt neyðardýrið, og her hetta sjálvandi ikki nógv mikið at breyðføða seg við.

Harafaturat hevur USA onga almenna sjúk-ratrygging sum vit, men eitt hópatal av ovurdýrum privatum, sum royna allar snildir at nokta limum sínum pening, tað ið á stendur (ti annars fær ánanir ov lítlan vinning!). Av tí, at tey almennu sjúkrahúsini ongar sømdir fáa frá statinum í peningaligum studningi, eru nógv fleiri í privatum hondum, og hesi eru tiltikin fyrri sin eirindaleysa handilsraktur. Viðgerðin er so dýr, at vanligi amerikanarin kann koma í skuld fyrri livstíð, ella kann honum verða noktað hjálpi, sýnir hann ikki bankabók ella

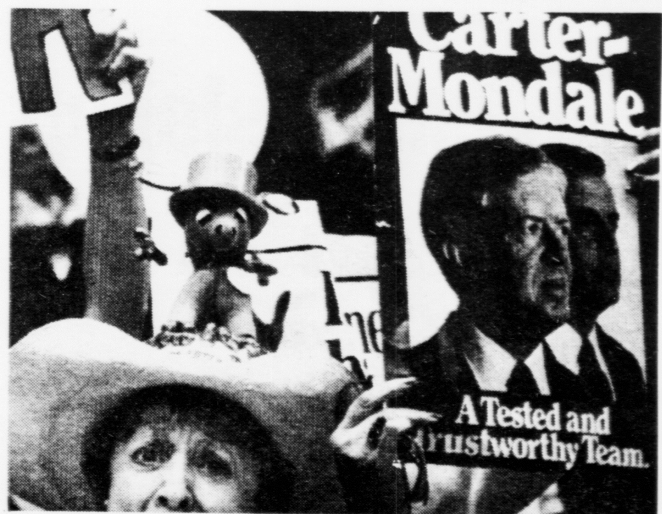
kredittvættan fram. Syndarliga úrslitið av hesum ruðuleikanum er, at ein t.d. kann renna á okir við smábarnadeyða ájavnur tí í Peru og Sri Lanka...

— Ein góð ein: USA er ført fyrri at seta fólk upp á mánan, men higartil ikki at vinna á fátækra-døminum innan egnu landamærk sín! Lita vit afturum at tí ómenniskjaliga fátækra-døminum millum peningayvirfløðina í USA, og lita vit at sjúk-ratryggingini í privatum hondum, koma mong av okkum at elska skattin eins nógv og amerikufólk sigst at hata teirra.

Eg kundi valt at dikt lesararnar undir í fleiri hagtølum, men tá hetta kann tykjast troytandi lesnaður, og at hetta óivað er ivaleyst til at sannføra lesararnar um tørvinn á einum meira sosialum USA, havi eg valt at gevast við tí, hóast hagtølini ikki tróta. (Fer nakar at illgruna hagtølini fyrri propagandalyn, fer hann skeivur, tað eg havi gjørt mær tað strev at dust-sogið hagtølini frá stovnum sum 1) Hagtalsstova USA's, 2) figgarfelagsúrvalið hjá Kongressini, og 3) Brookingsstovnin, so tá tað kemur frá teimum sjálvum, kann tað nevan vera heilt burturvíð.

Men hví hevur tað einin sosialt hugaður flokkur fingið fótarnar fyrri seg í USA? — Ella vit kunnu snara tí á og spyrja: Hvussu ber tað til, at demokratarnir og republikanararnir, hvørs áskoðanir einans í lítlan mun vikja frá hvørjum øðrum, hava megnað at vart borgina alla hesa öldina?

Jú, siggja tit, figgarligur stuðul frá stórfyrir-tøkum er nú á døgum fullkomuliga avgerandi fyrri valúrslitið hjá einum flokki í USA, eins og í Vesturýsklandi og Japan. Flokkunum tørva nógvan pening at reka valstriðið. Í fyrstu syftu fyrri at keypa atkvøður frá fólkinum — einamest frá teimum fátæku, sum gleðiliga selja atkvøður sínar fyrri ein sovordnan lötuvinning. Í øðru syftu krevst nógvur peningur

Myndin er flokkskonventinum hjá demokratunum. Ein viðhaldskvinna hjá Carter røpar á myndini eldhugað fyrri idollis sínum. Enn er tað ikki eydnast nøkrum sosialt sinnaðum flokki at fáa umboðan í amerikansku tinginum, hóast tað sanniliga er tørvur á javna!

at figgja tær ovurdýru útvarps- og sjónvarps-reklamurnar og —sendingarnar. Í 1976 nýttu amerikansku forsetavalevni sostatt yvir 900 mill. kr. í valstriðum, og mett verður, at valstriðið í ár fer at kosta teimum einar 1100 mill. kr..

Afturfyrri peningagá-vurnar krevja stórfyrir-tøkurnar sjálvandi, at flokkurin røkir teirra áhugamála aftaná. TÍSKIL hevur ein socialistaflokkur ongan verðsins møguleika, tí sjálvandi lata stjórarnir ikki pening til flokkar, sum kunnu hotta hugnaliga og oysluta li-við hjá teimum og familjunum. — Tað er skiligt.

Soleiðis ber tað til at varðveita kapitalistiskt einaræði í ALLAR ÆVIR!

Sum nú er, umboðar ráðandi styrið bert rikmannastættina — ta hvítu. Hetta avdúkar ein kanning frá 1977 sera greitt: Av teimum 435 kongresslimunum høvdu einans 17 havt eina fortíð sum arbeiðarar, í flestu førum einans eitt styrti skifti! Í Senatinum vóru 30 av teimum 100 limunum dollarmiljóningar. Her skal eg skoyta í, at hvør einasti amerikanskur forseti í nýggjari tíð hevur verið millióningur ella gjørdist tað beinanvegin í val-skeiði sínum. Tá eg eisini sigi, at styrið yvirumboðar tey hvítu í stóran mun, styði eg meg at liknandi kanning, ið sýnir, at av teimum 520.000 «fólkavald» politikarunum í USA eru minni enn 1% littir, hóast tey littu fevna góð 15% av fólkinum. Í Senatinum er bert ein littur

limur móti 99 hvítum, og í Umboðsmannahúsinum finnst 16 litt (=4%). At enda eru í stjórn Carters ein litt, íbúðarmálaráðharrin Patricia Harris. Tað valdast, hvat ein kann góð-taka.

Í teimum smærnu býunum gerst ein sannur veitslurómur millum tey littu, ta teimum eydnast at fáa ein lítlan inn í sýlu — ella býráðið. Frøðin hvørur skjótt, ta tey seinni verða varð við, at allar tær týðningarmestu avgerðirnar í ráðnum verða tiknar av teimum hvítu á privatum møtum, har tann litti ikki verður bjóðaður við. Apartheid ið stendur enn í besta blóma.

At enda skal eg heilsa lesarunum frá tí størsta flokkinum í USA: Sofaveljararnir (tey, ið sita heima valdagin). Við seinasta forsetavalið var valluttøkan 54,4%, so fólk skiltu, at her var okkurt spinnandi galið. Ein kanning sýndi seinni, at amerikanski veljarin var vorðin leiddur av hesum politiska sjónleikinum, vónsvikin av øllum muturgølunum, og á tremur við innibýrgdum misáliti á politikararnar.

Kongressvalluttøkan var enn lægri — einans 38% í 74. Sostatt er bert eitt land við lægri valluttøku enn USA: Botswana!

Vit her norðanfyri hava vanliga eina valluttøku upp í móti teimum niti prosentunum við eitt lögtingsval.

Hjá okkum verða vit eisini automatiskt skrásett sum veljarar, men í USA nýðist hvør borgari sær at taka stig til at verða skrásettur fyrri at fáa atkvøðurettindi.

Sostatt varð í 1972 ein triðingur av fólkinum, ið omanfyri valrættaaldurin, í veruleikanum uttan atkvøðurett, tí tey ikki høvdu skrásett seg. Í roynd og veru er hetta ein háttur at ræða allar milliónirnar av óútbúnum og fátækum frá tí demokratiskum valgongdini! Vil ein skrásetast, má ein mæta á eini fastari skrivstovu í býnum innan eina fasta og manngan óhepna klokki. Harafaturat letur skrivstovan aftur fyrri skráseting longu 50 dagar aðrenn valið í flestu statunum! Tað gongur sjón fyrri søgn, at her verður roynt at avmarka valluttøkuna fyrri bert ta «frægaru» borgarastættina.

Ikki eiti á demokráti. — Í veruleikanum varð einki demokráti fyrr enn í 1965, tá tey littu at enda finga Borgara- og Atkvøðurettindalögirnar, aftan á at hava hokið undir trælaokinum í 300 ár og apartheid í 100 ár.

Endamálið við hesi grein er sum áðurnevnt at geva eina greiðari og minni uppsnákaða mynd av amerikanska forsetavalinum, hvat ið gongur fyrri seg aftanvert gardinurnar.

Hendan er leiðin ávisir politikarar her á landi royna at villileiða fólkið á, og tað var ein part av hesi politisku stórfyrirmynd, eg bráðliga fekk eina óben-diliga trongd at avdúka: Á skalinum tykist súreplið so reint og friskt, men hevur tú fyrst bitíð eitt petti burturav, hóast tann kavrotni kjarnin innanfyri.

Tórshavn 25/8—80.
høgni mortensen